

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCSESZET- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KAR
„OKTATÁS ÉS TÁRSADALOM” NEVELÉSTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

Izsák Hajnalka

**A JAVÍTÓINTÉZETEK KIALAKULÁSÁNAK ÉS
FEJLŐDÉSÉNEK TÁRSADALMI-TÖRTÉNETI HÁTTERE,
HELYZETE NAPJAINKBAN A JAVÍTÓINTÉZETI
PEDAGÓGUSOK ASPEKTUSÁBÓL, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL
A BUDAPESTI JAVÍTÓINTÉZETRE**

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Témavezető:

Cserné dr. Adermann Gizella CSc
a neveléstudomány kandidátusa
ny. egyetemi docens

Pécs

2022

1. A disszertáció témájának bemutatása, a témaválasztás indoklása

A nevelés és a társadalom szorosan összefonódnak, hiszen minden társadalom számára létkérdés, hogy a felnövekvő új generációk, képesek lesznek-e elsajátítani az együttélés szabályait és normakövető, hasznos tagjaivá válnak-e a társadalomnak.

A fiatakorúak kriminalizálódásának jelenségére az európai társadalmakban az újkortól kezdődően specifikus válasz született és megjelent a javítóintézet intézménye. Ez országoként és történelmi korszakoként is eltérő formával és tartalommal működött, de a fejlett európai országokban – ideértve Magyarországot is – már mintegy másfél évszázada ez az intézmény kínál megoldást erre a sajátos társadalmi kihívásra.

A társadalom viszonylag keveset tud a javítóintézetekről és a javítóintézetbe került fiatalok bűnelkövetőkről, még kevésbé ismert ugyanakkor az a munka, amit a neveltekkel a nevelők végeznek. A javítóintézetekben dolgozó pedagógusokról a társadalom nem rendelkezik információkkal. Disszertációmiban a korrekciós nevelés intézményhálózatának a fejlődése mellett kifejezetten a javítóintézeti pedagógusok ezidáig kevésbé kutatott közösségének a profilját kívántam elkészíteni. E célból vizsgáltam ezen speciális csoport pályaválasztásának körülményeit, pályaelégedettségét, valamint azt, hogy hogyan gondolkodnak munkájukról, a neveltekről és önmagukról. Céлом az volt, hogy képet adjak egy olyan világról, amely sokak számára ismeretlen vagy sztereotipizált. A téma vizsgálata azért is fontos, mert pontosabb képet nyújthat a javítóintézeti pedagóguspályáról, ami segítségére lehet a pályaválasztás előtt álló fiataloknak, és növeli annak az esélyét, hogy a megfelelő személyek kerüljenek a pályára.

Az, hogy a társadalomnak kevés információ áll rendelkezésére a javítóintézetek világáról az intézmények zárt alapjellegeből is fakad. A kívülállók számára kevés lehetőség nyílik betekintésre, és ez a zárt jelleg a kutatói munkát is nehezíti. Esetemben a Budapesti Javítóintézet részéről tapasztalt nyitottság és támogató hozzáállás tette lehetővé az interjúk elkészítését és jelen disszertáció megszületését. Az általam vizsgált pedagógusok munkahelye az egyik legrégebbi magyarországi javítóintézet, amely több értelemben is speciális helyzetű. Ez egyrészt az egyedüli olyan ma is működő állami javítóintézet, amely eredetileg egyházi alapítású, másrészt az egyedüli olyan javítóintézet Magyarországon, amely tiszta profillal működik, csak letartóztatásba helyezett fiatakorúakat (fiúkat) fogad.

A javítóintézetekről és a fiatalok bűnelkövetéséről számos tudományos megalapozottságú, túlnyomórészt jogi, jogtörténeti, büntetéstörténeti és szociológiai munka született, ugyanakkor megállapítható, hogy – annak ellenére, hogy a bűnelkövető fiatalok számára kiszabott intézkedések pedagógiai szempontúak – a fiatalok bűnelkövetőkkel foglalkozó javítóintézeti pedagógusok témaköre – ahogy erre Hegedűs Judit is rámutat (Hegedűs J. , 2010a) – neveléstudományi megközelítésből eddig kevésbé kutatott.

2. A téma relevanciája és a kutatás háttere

Dolgozatom témájának aktualitását elsősorban az a tény adja, hogy a jelenkor felgyorsult társadalmi változásai azon tényezők folyamatos bővülését eredményezik, amelyek a fiatalok kriminalizálódását okozhatják. A jelenkor társadalmában felbukkanó „új” jelenségek, mint például az elidegenedés, a családi kötelek meggyengülése, a társadalom atomizálódása, a virtuális valóság terjeszkedése, a drogok, és különös a szintetikus drogok elterjedése olyan jelenkori globális folyamatokkal együtt hatva, mint járványok, technológiai váltások, társadalmi távolságok növekedése, a divattrendekkel terjedő deviancia nemzetköziesedése nem szimmetrikusan csapódnak le a társadalomban. A legsérülékenyebb csoportokat a fiatalok és a fiatal felnőttek jelentik.

Ezen új és folyamatosan változó kihívások nem csupán többletmunkát rónak a javítóintézetekre, hanem egyre több bűnelkövető fiatalok reintegrációjának biztosítását is szükségessé teszi. A javítóintézetekben végzett munka ösztársadalmi jelentőségű és leglényegesebb funkciója a prevenció. A kiegészítő jelleggel végzett kérdőíves felmérés eredményei szerint ugyanakkor a javítóintézettel kapcsolatos társadalmi ismeretek nem kielégítőek és ez a megállapítás még a szélesebb körű pedagógustársadalom esetén is igaz, amit az interjúk is alátámasztanak. Ennek a következménye, hogy a társadalom a javítóintézetekre nem nevelési és prevencióes eszközként tekint, hanem egyszerűen a nehezen kezelhető fiatalok izolációs helyeként.

A téma konkretizálásához vezető út során három, egymást kiegészítő részkutatás született. Az első részkutatás eredménye egy történeti áttekintés, amely betekintést nyújt azokba a társadalmi, gazdasági folyamatokba, amelyek napjainkig alakították és befolyásolták a javítóintézetek és a bennük zajló pedagógiai munka fejlődését. Ezzel az átfogó célom az volt, hogy kontextusba helyezzem a napjainkban zajló javítóintézeti pedagógusi munkát, amelynek vizsgálati eredményét a harmadik részkutatás tartalmazza.

A kutatás során készítettem egy kérdőíves vizsgálatot, amelynek célja az volt, hogy felmérjem, hogy a társadalom általam elérhető tagjai hogyan vélekednek a javítóintézetekről, mit tudnak ezek funkciójáról, illetve hogyan viszonyulnának egy javítóintézetből kikerült fiatalhoz. Bár reprezentativitásra nem törekedhettem, úgy gondolom, hogy az eredmények megerősítik azt a feltevésemet, hogy a társadalom tagjai nem rendelkeznek pontos ismeretekkel a javítóintézetekről és a bennük zajló oktató, nevelő, fejlesztő munkáról. A javítóintézeti pedagógusmunka ismeretének hiányában, ennek társadalmi értéke sem lesz nyilvánvaló, ami a szakma rossz társadalmi megítélését eredményezi, és csökkenti a pálya népszerűségét is. Sok pedagógus éppen azért lesz pályaelhagyó, mert az alulfizettség mellett azt tapasztalja, hogy a társadalom szélesebb rétegeiben nincs már meg a pedagógusok személye és a pedagógiai munka iránti tisztelet és bizalom.

A harmadik részkutatás a Budapesti Javítóintézetben végzett javítóintézeti pedagógusok kvalitatív vizsgálata. A javítóintézeti pedagógusokkal felvett félig-strukturált egyéni interjúk segítségével a pedagóguspálya és a javítóintézeti pedagóguspálya választásának körülményeit vizsgáltam, hogy milyen tényezők indították el őket a pedagóguspálya felé, olyan fontos pontokat is érintve, mint a javítóintézeti pedagógusi munkával, ennek társadalmi elismertségével, a pedagógusok életpálya modelljével, szakmai előmenetelükkel, fejlődésükkel kapcsolatos elképzeléseik. Az első két részkutatás jól kiegészíti a javítóintézeti pedagógusok kvalitatív vizsgálatát, segít a fontosabb összefüggések megértésében, hiszen a javítóintézetben zajló pedagógusi munka témája megközelíthetetlen a történeti, társadalmi, jogi környezet nélkül.

3. Kutatási kérdések

Mivel kutatásom alapvetően kvalitatív keretek között zajlott, nem fogalmaztam meg hipotéziseket, ehelyett a főbb vizsgálandó területekre vonatkozó kutatási kérdéseket fogalmaztam meg.

A disszertáció által felvetett kutatási kérdések három nagyobb, egymásra épülő, egymást kiegészítő témakör köré csoportosulnak: a javítóintézetek és a javítóintézeti nevelés társadalmi-történeti háttere, a javítóintézeti nevelésről alkotott társadalmi kép napjainkban, és napjaink javítóintézeti pedagógusa. Ez a kutatási téma háromszintű kibontását tette lehetővé, ahol a makroszintet a társadalom (társadalmi-dimenzió) – mint a kutatási területet befogadó külső közeg, a mezoszintet a javítóintézet – a tényleges nevelőmunka terepeként (intézményi-dimenzió), a mikroszintet pedig a nevelőmunkát végző javítóintézeti pedagógus képviseli

(individuális-dimenzió) (1. ábra). A három dimenzió egymás nélkül nehezen elképzelhető. A javítóintézeti pedagógus olyan, mint egy kapocs az intézet és a társadalom között, tehát a mikroszint kapcsolja össze a vizsgálat mezo- és makroszintjeit. Ezek a szintek a dolgozatban módosított sorrendben jelennek meg, mivel a mezoszintet történelmi aspektusból is vizsgálom, míg a mikro- és a makroszintű vizsgálatok jelen idejűek. Ennek megfelelően a dolgozat elméleti kutatási fejezetét a két történelmi jellegű fejezet (3. *A magyarországi javítóintézetek kialakulásának körülményei és fejlődésének főbb állomásai a kezdetektől napjainkig* és a 4. *Az EMMI Budapesti Javítóintézet történetének áttekintése*) nyitja, a makroszintű és mikroszintű vizsgálatokat pedig a 6. fejezet (6. *Az empirikus kutatás eredményei*) tartalmazza.

A vizsgálat három szintje kapcsán a következő kutatási kérdéseket fogalmaztam meg:

A. A javítóintézetek és a javítóintézeti nevelés társadalmi-történelmi háttérének bemutatása

K. 1. Melyek voltak a magyar állam javítóintézet-alapítási szándéka mögött húzóerő motívációk?

K. 2. Hogyan változtak a javítóintézetek megalapításuk óta napjainkig?

K. 3. Hogyan élték át az intézetek a társadalmi-politikai változásokat?

B. A javítóintézeti nevelésről alkotott társadalmi kép vizsgálata

K. 4. Milyennek mutatkozik a javítóintézeti nevelésről alkotott társadalmi kép?

C. Napjaink javítóintézeti pedagógusa – a javítóintézeti nevelők egyéni nézeteinek feltárása

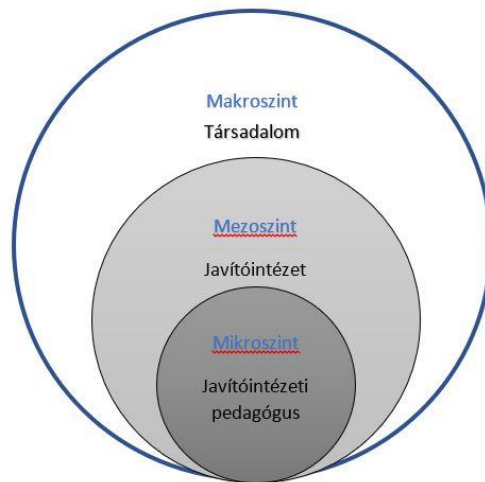
K. 5. Milyen motívációs erők sarkallnak ma valakit Magyarországon arra, hogy a javítóintézeti pedagóguspályát válassza?

K. 6. Milyennek látják a javítóintézeti pedagógusok munkájuk társadalmi megítélését?

K. 7. Milyennek ítélik a javítóintézeti pedagógusok foglalkozásuk presztízsét?

K. 8. Milyen metaforákban tükröződő intézet-, növendék- és pedagógusképpel rendelkeznek a javítóintézeti pedagógusok?

K. 9. Hogyan élik meg a javítóintézeti pedagógusok saját pedagóguslétüket?

1. ábra: A doktori értekezés vizsgálati dimenziói

4. A disszertáció szerkezete

A disszertációm összesen 11 fejezetet tartalmaz, ebből hét fejezet tekinthető a disszertáció érdemi, analitikus részének, ezeket pedig az irodalomjegyzék, az ábra- és táblázatjegyzék, továbbá a mellékletek fejezetei egészítik ki.

A bevezetés fejezete (1.) a téma bemutatására, relevanciájára, tudományrendszertani besorolására szorítkozik, ugyanakkor itt kaptak helyet az alapvető célkitűzések, itt fogalmaztam meg a disszertáció kutatási kérdéseit is.

Az elméleti megalapozás az irodalomfeldolgozás (2. A disszertáció fogalmi kerete: szakirodalmi áttekintés) és a történeti (szekunder) kutatás keretében valósul meg (3. A magyarországi javítóintézetek kialakulásának körülményei és fejlődésének főbb állomásai a kezdetektől napjainkig). Dolgozatom ennek megfelelően a fogalmi keretek tisztázásával, illetve a releváns szakirodalom bemutatásával kezdődik, amelyre az empirikus kutatásom megalapozása során támaszkodtam. Mivel a dolgozat nem lenne kellően megalapozott a történeti előzmények bemutatása nélkül, indokoltnak tartottam egy széleskörű megközelítés alkalmazását. Az általános intézménytörténeti bemutatást külön fejezetben egészíti ki a vizsgálat fókuszában álló intézet, a Budapesti Javítóintézet történeti szemléletű bemutatása (4. Az EMMI Budapesti Javítóintézet történetének áttekintése).

Ezt követően kerül sor a szekunder és a primér kutatás módszertanának bemutatására (5. A kutatómódszertani apparátus bemutatása), valamint a saját kutatások eredményeinek a tárgyalására (6. Az empirikus kutatás eredményei), melynek két alfejezete a kérdőíves (6.1.), illetve az interjúkutatás (6.2.) eredményeinek az elemzését tartalmazza.

A disszertáció analitikus részét az összegzés (7.) fejezete zárja, amely a kutatási célkitűzések megvalósítására, a kutatási kérdésekre adott válaszok, eredmények, illetve a vizsgálati részek rövid összefoglalói mellett a további kutatási lehetőségekre, illetve a következtetésekre, a disszertáció tanulságának levonására ad lehetőséget.

A fentieknek megfelelően dolgozatomban keretes és fokozatosan mélyülő szerkezetű: neveléstörténeti megközelítéssel indul, majd a szociológia területén áthaladva lép át a pedagógia, és azon belül a speciális pedagógia területére. Ez a hármas szerkezet az intézet – társadalom – pedagógus gyakorlatilag elválaszthatatlan egymástól, tehát nem vizsgálható egymástól teljesen függetlenül.

A kutatás eredményeinek felhasználásával végezetül levonásra kerülnek a szükséges következtetések, majd megfogalmazásra kerülnek az értekezés eredményei és azok lehetséges alkalmazási területei is, amit a kutatás lehetséges jövőbeni folytatási irányainak bemutatása egészít ki.

5. A módszertani apparátus bemutatása

Módszertanilag dolgozatomban elsősorban a szakirodalmi feldolgozás, a dokumentumelemzés és a jogszabáylelemzés módszereire, valamint saját empirikus eredményeimnek elemzésére támaszkodtam. Az empirikus kutatások módszertana félig-strukturált interjúkra és egy strukturált kérdőívre épült.

5.1. A kvalitatív és kvantitatív kutatási módszerek bemutatása

5.1.1 1. részkutatás – A javítóintézetek és a javítóintézeti nevelés társadalmi-történeti háttérének bemutatása

A javítóintézetek és a javítóintézeti nevelés társadalmi-történeti háttérének bemutatására vállalkozó fejezetben egyaránt megjelennek a kvalitatív és kvantitatív módszertan elemei, kvantitatív elemeket azonban csupán kiegészítő jelleggel alkalmaztam.

A szakirodalom tanulmányozása, a dokumentumelemzés, a különböző szakmai anyagok és sajtóanyagok vizsgálata kiemelt jelentőséggel bírt a teljes kutatómunka során. Igyekeztem az adott fejezet jellegétől függően a hazai szakirodalom mellett a nemzetközi szakirodalomra is támaszkodni. A kvalitatív jellegű történeti leíró elemzést a javítóintézetek kialakulásának és fejlődésének bemutatására alkalmaztam. A törvények és rendeletek is fontos eszközei a történelmi megismerésnek, amelyek hiteles képet adtak a javítóintézeti nevelés fejlődéséről és a növendékek helyzetéről. Azokra az időszakokra, amelyekre részletes adatok álltak

rendelkezésre statisztikai elemzést is végeztem. Mivel Babbie szerint érdemes a meglévő statisztikákat legalább pótlólagos adatforrásként figyelembe venni (Babbie, 2001.), az egyszerű, leíró statisztikai módszer alkalmazásával az volt a célom, hogy szemléltetni tudjam a fiatalkorú bűnelkövetők, illetve javítóintézeti nevelésre utaltak számának időbeni alakulását. Mindez hozzájárult a történeti háttér kiegészítéséhez, amely az empirikus kutatás kontextusát képezi. A kartografikus módszer használata a javítóintézeti hálózat területiségének szemléltetését szolgálta.

5.1.2 2. részkutatás – A javítóintézeti nevelésről alkotott társadalmi kép vizsgálata: Strukturált kérdőív

A kérdőíves vizsgálat a javítóintézeti nevelésről alkotott társadalmi kép vizsgálatát tűzte célul, valamint kitért a társadalom tagjainak a javítóintézetből kikerült fiatalkorú bűnelkövetőhöz való viszonyulásának kérdésére is. A kérdőív a demográfiai adatokra vonatkozó kérdéseken kívül hét, a javítóintézeti nevelésre vonatkozó kérdést tartalmaz. A kérdések többsége zárt, feleletválasztásos, ugyanakkor helyet kapott benne egy Likert-típusú kérdés is.

A mintavétel során a virtuális hólabda módszert alkalmaztam a Facebook közösségi háló segítségével, ami lehetővé tette, hogy ésszerű időn belül nagy számú válaszadót elérjek. Ez a módszer a nem valószínűségi mintavételi eljárások körébe sorolható (Bacsa-Bán, 2019.). Az online kérdőív kitöltése 2018. december 21 és 2019. január 12 között valósult meg. 23 nap alatt 492 látogatója és 354 kitöltője volt. A kérdőív kitöltése anonim és önkéntes volt.

A hólabda módszer jellegéből fakadóan a kitöltők mintája nem lehet reprezentatív, még a nagy kitöltési szám ellenére sem. Szintén a módszer jellegéből fakad, hogy bizonyos aszimmetriák érzékelhetők a kitöltők csoportján belül, aminek az oka a közvetlen ismerősi és a másodlagos hálózat (az ismerősök ismerősei) csoportjellegéből, valamint a kitöltési hajlandóság alapjellemeiből fakad. Az aszimmetria leírására a kérdőív első öt kérdése ad lehetőséget, amely a kitöltők nem, kor, iskolai végzettség, foglalkoztatottság és lakóhely szerinti megoszlását tárgyalja.

5.1.3 3. részkutatás – A javítóintézeti pedagógusok kvalitatív vizsgálata: Félig-strukturált interjú

A javítóintézeti pedagógusokkal felvett félig-strukturált egyéni interjúk segítségével a pedagóguspálya és a javítóintézeti pedagóguspálya választásának körülményeit vizsgáltam, hogy milyen életesemények, élmények, tapasztalatok vagy egyéb tényezők indították el őket a pedagóguspálya felé, olyan fontos pontokat is érintve, mint a javítóintézeti pedagógusi

munkával, ennek társadalmi elismertségével, a pedagógusok életpálya modelljével, szakmai előmenetelükkel, fejlődésükkel kapcsolatos elképzeléseik. Az interjú kérdéseinek összeállításában az Antal és munkatársai (é.n.) által a javítóintézeti szakemberek kiválasztására vonatkozó módszertani ajánlás volt segítségemre (Antal, Dohány, & Gáborné Nagy). Törekedtem a szubjektivitás kiküszöbölésére azáltal, hogy az interjúvázlatban nem fogalmaztam összetett vagy befolyásoló, rávezető, válaszokat sugalmazó kérdéseket (King, 1994.; King, 2004.). A kérdéscsoportok kapcsán a főkérdések mellett kiegészítő kérdéseket is feltettem. Minden kérdés nyitott volt, abból a megfontolásból, hogy a válaszadóknak lehetőségük legyen szabadon kifejteni a gondolataikat.

A vizsgált minta az EMMI Budapesti Javítóintézete pedagógusai voltak. Bár a szakértői mintavétel kevésbé tudja a reprezentativitást biztosítani, praktikus okokból (zárt intézet, járványhelyzet) az intézet munkatársai segítettek a minta összeállításában. A mintába kerülés kritériuma a pedagógus munkakörben foglalkoztatott nevelői státusz és az önkéntes részvétel volt. Az interjúzás menetrendjét az intézet munkatársai készítették el.

Az interjúalanyok életkora 27 és 63 év között mozgott. Összesen 15 fő vett részt, ebből 8 nő és 7 férfi volt. A válaszadás egyénileg zajlott. Az interjúk időtartama 60 perc és két óra között mozgott. A 15 interjú időben valamivel több mint 22 órányi interjúztatást jelentett. Az interjúk hosszából adódóan jegyzetek segítségével nem lehetett volna rekonstruálni a teljes beszélgetést, ezért az elhangzott interjúk rögzítésre, majd legépelésre kerültek.

Az interneten keresztül használható kvalitatív kutatási módszerek közül az online interjú módszerét alkalmaztam, amely lehetővé tette a távoli adatfelvételt. Válaszadói felületnek a kutatásomat befogadó intézettel való közös megegyezés alapján a Skype-ot választottam, amely a képi, videó kapcsolatot és ennek rögzítését is lehetővé tette.

A pedagógusokkal készített interjú során kiegészítő vizsgálati módszereként alkalmaztam a hasonlat alapján szervezett metaforagyűjtés módszerét is a javítóintézet, javítóintézeti pedagógus és javítóintézeti növendék célfogalmak segítségével, amellyel a célom a kutatásban résztvevő pedagógusok javítóintézetről, növendékekről és szakmai önmagukról alkotott képének minél komplexebb feltárása volt.

Az pedagógusokkal felvett interjúk tartalmát a kvalitatív adatok elemzésének egyik elterjedt módszerével, a tematikus analízis segítségével elemeztem. A módszer az interjúk szövegátiratában előforduló különböző témakörök és mintázatok azonosítására és elemzésére szolgál. A tematikus elemzés a sokkal régebbi tartalomelemzés hagyományában gyökerezik,

ennek számos alapelvén és eljárásán osztozik. Számos leírás és útmutató jelent meg a tematikus elemzés különböző változatairól (Aronson, 1995.; Boyatzis, 1998.; Joffe, 2011.). Dolgozatomban a Braun és Clarke által felvázolt módszerre igyekeztem összpontosítani, mivel a kvalitatív kutatásokban ez egyike a legszélesebb körben alkalmazott módszereknek (Clarke & Braun, 2017.). Ez a fajta elemzés egy rekurzív, nem pedig lineáris folyamat, amely során az új adatok vagy újonnan felmerülő témák fényében a kutató visszatérhet a korábbi lépésekhez, amelyek további vizsgálatra érdemesek (Kiger & Varpio, 2020.). A módszer rugalmassága okán az elemzés során elsősorban a Braun és Clarke (2006) által leírt módszertanra támaszkodtam, azonban nem követtem szigorúan az általuk leírt lépéseket, ugyanis úgy a kérdések kialakításánál, mint az általam nyert kvalitatív adatok elemzésénél felhasználtam az általam áttekintett szakirodalmat is, tehát az elemzés nem tisztán induktív módon történt.

6. Források

A kutatás során elsődleges és másodlagos források is felhasználásra kerültek. Elsődleges forrásként olyan dokumentumokat vizsgáltam, mint a javítóintézetek alapítására és működésére vonatkozó korabeli leírások, nyomtatott művek, sajtóanyagok, statisztikák. A forráskutatás- és elemzés során kiemelt figyelmet fordítottam azok tartalmi hitelességére és egzaktságára. Ezek értelmezését segítették a később keletkező másodlagos források. Ugyancsak az elsődleges források részét képezte az interjúk kutatás terepéül szolgáló javítóintézet Szakmai Programja, Szervezeti és Működési Szabályzata, a Házirend, jelentések, a javítóintézeti nevelők munkaköri leírása, általános javítóintézetekre vonatkozó szakmai anyagok, javítóintézeti honlapok stb. Szintén primér forrásként a javítóintézeti pedagógusokat vontam be a kutatásba félig strukturált interjúk formájában, valamint elsődleges adatokat gyűjtöttem a kérdőíves vizsgálattal is. Az interneten fellelhető, javítóintézetekkel kapcsolatos interjúkat is elsődleges forrásként kezeltem. Ezekből is értékes, hiteles információkhoz jutottam. A másodlagos forrásokat a témához kapcsolódó tudományos munkák, tanulmányok és cikkek alkotják.

7. A disszertáció eredményei

A kutatási munka három, egymást kiegészítő részkutatást ölel fel:

1. Történeti áttekintés: amely betekintést nyújt azokba a társadalmi, gazdasági folyamatokba, amelyek napjainkig alakították és befolyásolták a javítóintézetek és a bennük zajló pedagógiai munka fejlődését. Ezzel az átfogó célom az volt, hogy

kontextusba helyezzem a napjainkban zajló javítóintézeti pedagógusi munkát, amelynek vizsgálati eredményét a harmadik részkutatás tartalmazza.

2. Társadalmi megítélés: a javítóintézeteket, és a benne dolgozó pedagógusokat valami misztikus köd veszi körül. Napjainkban megfigyelhető, hogy a médiában igen kevés alkalommal kerülnek említésre a javítóintézetek, és akkor is leginkább negatív események kapcsán. Ezekből a megfontolásokból végeztem egy kérdőíves vizsgálatot, amelynek célja az volt, hogy felmérjem, hogy a társadalom általam elérhető tagjai hogyan vélekednek a javítóintézetekről, mit tudnak ezek funkciójáról, illetve hogyan viszonyulnának egy javítóintézetből kikerült fiatalhoz.
3. A javítóintézeti pedagógusok: A harmadik részkutatás a Budapesti Javítóintézetben végzett javítóintézeti pedagógusok kvalitatív vizsgálata. A javítóintézeti pedagógusokkal felvett félig-strukturált egyéni interjúk segítségével a pedagóguspálya és a javítóintézeti pedagóguspálya választásának körülményeit vizsgáltam, hogy milyen tényezők indították el őket a pedagóguspálya felé, olyan fontos pontokat is érintve, mint a javítóintézeti pedagógusi munkával, ennek társadalmi elismertségével, a pedagógusok életpálya modelljével, szakmai előmenetelükkel, fejlődésükkel kapcsolatos elképzeléseik. A Budapesti Javítóintézet pedagógusaival az elmúlt évtizedekben nem történt ilyen típusú kutatás.

A bevezető fejezetben feltett kutatási kérdésekre a három részkutatás eredményeként a következő válaszokat tudom megfogalmazni:

A. A javítóintézetek és a javítóintézeti nevelés társadalmi-történeti háttérének bemutatása

K1: Melyek voltak a magyar állam javítóintézet-alapítási szándéka mögött húzódó motivációk?

Alapvetően három, egymástól nehezen elválasztható tényező emelhető ki: a modernizáció, ezzel összefüggésben a társadalmi átalakulás és a főleg külső tényezőkön alapuló történelmi események.

A 19. század végére a modernizálódó Magyarországon egy hibrid gyermekvédelmi rendszer alakult ki, amelyben mindhárom pillér (állami, egyházi, civil) megtalálható és a két nagy csoport (állami, nem-állami) súlya is szinte azonos. Az ország méretéhez viszonyított kielégítőnek mondható állami javítóintézeti hálózat az első világháború küszöbére jött létre, a háttérintézmények (pl. gyermekmenhelyek) hálózata területi értelemben viszont csonka marad,

jelentős régiókban hiányoztak ezek az állami létesítmények (pl. a Felvidék nyugati fele, Délvidék). A Kiegyezést követő országépítő lendület nemcsak az intézményi hardware létrehozásának tekintetében mutatkozott performánsnak, de jogszabályi környezet és a sajátos javítóintézeti magyar-modell kialakítása tekintetében nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedő rendszert volt képes megalkotni.

K2: Hogyan változtak a javítóintézetek megalapításuk óta napjainkig?

Az alapvető változások röviden az alábbiak szerint foglalhatók össze: időben növekvő állami szerepvállalás (a rendszer államosítása); koncentráció (térbeli); változó kihívások (20-21. századi társadalmi változások); a magyar-modell túlélése.

A magyarországi javítóintézetek folyamatos fennállásának mintegy 140 éves időszakában egy eltolódás figyelhető meg a hibrid rendszertől az állami monopólium felé. Ennek kezdetben főleg pénzügyi és történelmi okai voltak, a területi veszteségek a magánhálózatot jobban sújtották, majd a gazdasági nehézségeket a megmaradt magánintézetek egyre nehezebben tudták áthidalni. A második világháború politikai változásai hozták el az állami monopólium korát, bár ekkor a speciálisan magyar-modell és általában véve a javítóintézeti nevelési program lendületét veszítette. A rendszerváltás a javítóintézetek országos hálózatának rekonstrukcióját hozta el, továbbra is állami monopóliumként, bár a bizonyos mértékig a munkában az egyházak és a civil szféra részvétele is lehetővé vált. Az intézmények pedagógiai értelemben időben nem-lineáris fejlődésen mentek keresztül. Az elmúlt évszázad modernizációja rányomta ugyan a bélyegét erre az aspektusra, ugyanakkor a magyar-modell túlélése tetten érhető.

K3: Hogyan élték át az intézetek a társadalmi-politikai változásokat?

A 20. század változékony történelmi-politikai környezetének dacára a magyarországi javítóintézeti hálózatra a vitalitás, stabilitás, az állami-, sőt bizonyos időszakok tekintetében a társadalmi szerepvállalás következetessége jellemző.

A jelentős és kedvezőtlen történelmi fordulatok dacára a rendszer alapjai szinte megszakítás nélkül működtek, vagy rövid idő alatt regenerálódtak, olyan időszakokban is, amikor az állami működés és a közigazgatás szinte teljesen leállt. Ennek a vitalitásnak a hátterében nagyrészt az állt, hogy ezekben a nehéz időszakokban is voltak a társadalomnak olyan működőképes alrendszerei (és kulcsemberei), akik a leálló állami szerepvállaláskor aktivizálódtak és a rendszert újraélesztették. Véleményem szerint a jelenlegi magyarországi hálózat alkalmas az általa felvállalt közfeladat betöltésére.

B. A javítóintézeti nevelésről alkotott társadalmi kép vizsgálata

K4: Milyennek mutatkozik a javítóintézeti nevelésről alkotott társadalmi kép?

A kérdőíves vizsgálat eredménye szerint a kitöltők többsége nem rendelkezik pontos információkkal a javítóintézetben zajló nevelési munkáról, ugyanakkor nagymértékben egyetértenek a kérdőívben felsorolt korrekciós nevelési tevékenység feladataival. A válaszadók többsége hisz abban, hogy a nevelés sikeres lehet, ha adottak a megfelelő körülmények, határozottan támogatja a „gyerekmentést”, és bátorítja a bűnelkövetés veszélyének kitett gyermekek konvencionális életútra való irányítását.

C. Napjaink javítóintézeti pedagógusa – a javítóintézeti nevelők egyéni nézeteinek feltárása

K5: Milyen motivációs erők sarkallnak ma valakit Magyarországon arra, hogy a javítóintézeti pedagóguspályát válassza?

A pedagógusok pályaválasztásánál csak kis hányadban vannak jelen extrinzik motivációk, tehát megállapítható, hogy a vizsgálatban résztvevő javítóintézeti pedagógusok főként intrinzik késztetések alapján döntöttek hivatásuk mellett.

A szakirodalommal összhangban az intrinzik motivációk közül a javítóintézeti nevelők esetében is azonosítható a gyerekekkel való foglalkozás örömeinek motívuma, valamint – az átlagosnál sokkal hangsúlyosabban – a segíteni vágyás sikereik elérésében. A válaszokban olyan motivációval kapcsolatos tényezők is megjelennek, mint a társadalmi hasznosság, a belső karrierérték. Pozitív motivációnak mutatkozott a más pályákkal való kísérletezés is, amennyiben alaptól megvolt a pedagóguspálya iránti érdeklődés, vonzódás, hiszen ezek a kitérők hivatástisztázó időszaknak tekinthetők. Az extrinzik motivációkat illetően azonban interjúalanyaim válaszaiban nem elismert és előnyös foglalkozásként jelenik meg a pedagóguskarrier, és még kevésbé a javítóintézeti pedagóguspálya.

K6: Milyennek látják a javítóintézeti pedagógusok munkájuk társadalmi megítélését?

A javítóintézeti pedagógusok munkájuk társadalmi megítélését vegyesnek látják, túlsúlyban van azonban azon válaszadóknak a száma, akik úgy vélik, hogy a pálya társadalmi megítélése inkább negatív.

Olyan motívumok jelennek meg hangsúlyosan a válaszaikban, mint az alábecsültség, a lenézettség, az elértéktelenedés, az alulfizettség és a tisztelet hiánya úgy a tanulók, mint a szülők részéről. Az interjúalanyok szerint a pedagóguspálya egyre kedvezőtlenebb társadalmi megítélésének oka főként a társadalmi változásokban keresendő, de magyarázható a szakmához nem értők tájékozatlanságával is, amely még hangsúlyosabb a javítóintézetekben dolgozó pedagógusok munkájára vonatkozóan. Az interjúkban elhangzottakból megállapítható, hogy a kívánatos anyagi presztízsen kívül nagyobb társadalmi megbecsülés is kellene ahhoz, hogy növekedjen a javítóintézeti pedagógusi pálya vonzereje.

K7: Milyenek ítélik a javítóintézeti pedagógusok foglalkozásuk presztízst?

A javítóintézeti pedagógusok átlagon felül nehéznek ítélik meg foglalkozásukat, és bár a társadalom számára hasznosnak gondolják, mégis alacsony presztízstűnek érzik, még a tágabb pedagógustársadalmon belül is.

Az eredmények alátámasztják a már évtizedek óta fennálló problémát, hogy az alacsony társadalmi presztízst, illetve az alacsony bérek az okai annak, hogy egyre kevesebben választják a pedagóguspályát. Ez a probléma pedig még hangsúlyosabban jelenik meg a javítóintézeti pedagógusi foglalkozás esetében, ahol a pedagógusok sokkal megterhelőbb körülmények között végzik oktató-nevelő munkájukat. Míg korábban amolyan menekülőútnak vélték a javítóintézeti pedagógusi státuszt, amit rendszerint a közoktatásból „menekülők” választottak, napjainkban az a kérdés inkább, hogy a jövőben nem lesz-e ugródeszka az amúgy lelkes, elkötelezettnek mutakozó, fiatal pályakezdők számára?

K8: Milyen metaforákban tükröződő intézmény-, növendék- és pedagógusképpel rendelkeznek a javítóintézeti pedagógusok?

A vizsgált pedagógusok intézményképe

A metaforavizsgálat eredményei alapján megállapítható, hogy a pedagógusok számára a javítóintézet egy családias, ugyanakkor erőteljesen szabályozott, szigorú követelményrendszerrel bíró, elszigetelt, külön világ. Legnagyobb arányban az otthonra, a védelmet és biztonságot nyújtó helyre, valamint a börtönre, bezártságra és elszigeteltségre utaló metaforák jelennek meg a nevelők metaforáiban. Ezek a javítóintézet kettős funkcióját helyezik előtérbe, amelyekkel úgy a gyermekvédelmi, mint a büntetés-végrehajtási előírásoknak is megfelel, tehát oktat, nevel, gondoz és fejleszt, valamint őrzi a fiatalok bűnelkövetőket és megátolja őket abban, hogy újabb bűncselekményt kövessenek el.

A vizsgált nevelők pedagógusképe

A metaforákból egy komplex javítóintézeti pedagóguskép rajzolódik ki, aki tömör megfogalmazásban egy szuperhős, aki már nem örvend a régi idők megbecsülésének. Legnagyobb arányban a gondozásra, gondoskodásra utaló metaforák jelentek meg, ugyanakkor megjelennek az intézet zárt jellegéből adódó sajátosságokra utaló metaforák (kiképzőtiszt, smasszerőrmester, smasszertyúkanyó), ami jelzi, hogy itt nem az ismeretátadó szerep kap fő hangsúlyt, hanem a gondozó-gondoskodóé.

A vizsgált pedagógusok növendékképe

A metaforákból kirajzolódó növendékkép alátámasztja a szakirodalomból ismert leírásokat, melyek szerint a bűnelkövető fiatalok többsége rossz helyzetű, szegény társadalmi háttérrel rendelkezik, ahol nem volt lehetősége megtapasztalni a fizikai és érzelmi gondoskodást, sem elsajátítani a társadalmi beilleszkedéshez szükséges szociális ismereteket, a frusztrációcsökkentő módszereket, ezen hiányosságok pedig feszültséget és ellenállást idéznek elő a felnőtt befolyásolási szándéknak. Számos metafora tanúskodik a növendékek fejleszthetőségébe vetett hitről is, ami lendületet, energiát és ösztönzést tud adni a nevelői munka elkötelezett végzéséhez.

K9: Hogyan élik meg a javítóintézeti pedagógusok saját pedagóguslétüket?

A vizsgált pedagógusok többsége hivatásként éli meg foglalkozását, szereti a gyermekeket, szívügyének tekinti a javítóintézetet és kötődik hozzá. Ugyanakkor utalás történik arra, hogy a túlterhelés, a fáradtság és a rossz hangulat kedvezőtlenül hat a pedagógusok hivatástudatára. Összességében az interjúkban az az álláspont bizonyult dominánsnak, amely szerint, bármilyen körülmény is játszott közre a javítóintézeti pedagógusi pálya választásában, a megkérdezettek jó döntésnek tartják, hogy ezt az utat, illetve ezt az intézetet választották.

8. További kutatási lehetőségek

- A kutatás kiterjesztése Magyarország összes javítóintézetére – megvizsgálni, hogy milyenek a 21. századi javítóintézeti pedagógusok
- Összehasonlító elemzés a kelet-közép európai országok tekintetében
- Intézménytörténeti irány – a Trianon utáni intézmények sorsa az utódállamokban (Kassa, Kolozsvár)
- A javítóintézetben dolgozó pedagógusok gondolkodásának, személyiségének összehasonlítása a különböző intézménytípusokban dolgozó pedagógusokéval

Bízom benne, hogy kutatásom eredményei más kutatókban is új gondolatokat indítanak el, és alapjai lehetnek akár egy következő, kiterjesztett, összetettebb kutatásnak.

9. A tézisfüzetben hivatkozott irodalom

- Antal, G., Dohány, L., & Gáborné Nagy, Z. (dátum nélk.). *A javítóintézeti szakemberek kiválasztására vonatkozó módszertani ajánlás*. Letöltés dátuma: 2019.. 12. 21.
- Aronson, J. (1995.). A Pragmatic View of Thematic Analysis. *The Qualitative Report*, 2(1)., 1-3.
- Babbie, E. (2001.). *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi Kiadó.
- Bacsa-Bán, A. (2019.). A szakmai pedagógusok (pedagógusi) pálya elhagyásának vizsgálata több dimenzióban. *Opus et Educatio: Munka és Nevelés*, 6 évf., 2 sz., 257-269.
- Bowen, G. (2009.). Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, Vol. 9. No. 2., 27-40.
- Boyatzis, R. (1998.). *Transforming qualitative information: thematic analysis and code development*. Thousand Oaks (CA): Sage.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006.). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2)., pp. 77–101.
- Braun, V., & Clarke, V. (2012.). Thematic analysis. In H. Cooper, *APA handbook of research methods in psychology. Vol. 2, research designs*. Washington (DC): American Psychological Association.
- Clarke, V., & Braun, V. (2017.). Thematic analysis. *The Journal of Positive Psychology*, 12(3)., 297-298.
- Csíkos, C. (2020.). *A neveléstudomány kutatómódszertanának alapjai*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Falus, I., & Ollé, J. (2008.). *Az empirikus kutatások gyakorlata*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Finch, E., & Fafinski, S. (2012.). *Criminology skills*. Oxford: Oxford University Press.
- Hegedűs, J. (2010a). Nevelésre ítélték között – javítóintézeti pedagógusok pedagógiai kultúrája. In J. Hegedűs, *A javítóintézet világa* (old.: 64–96.). Budapest: Eötvös József Könyvkiadó.
- Howitt, D., & Cramer, D. (2008.). *Introduction to research methods in psychology*. Pearson Education.
- James, N., & Busher, H. (2016.). Online Interviewing. In D. Silverman, *Qualitative Research* (4th ed.. kiad., old.: 245-260.). Thousand Oaks: Sage.
- Joffe, H. (2011.). Thematic analysis. In D. Harper, & A. Thompson, *Qualitative methods in mental health and psychotherapy: a guide for students and practitioners*. (old.: 209-224.). Chichester (UK): John Wiley & Sons.
- Katona, T., & Novák, J. (2020.). Az igazságügyi statisztika története és jelene. In A. Jakab, & M. Sebők, *Empirikus jogi kutatások. Paradigmák, módszertan, alkalmazási terület*. Budapest: Osiris Kiadó, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont.
- Kiger, M., & Varpio, L. (2020.). Thematic analysis of qualitative data: AMEE Guide No. 131. *Medical Teacher*, 42 (8)., 846-854.
- King, N. (1994.). The Qualitative Research Interview. In C. Cassell, & G. Symon, *Qualitative Methods in Organizational Research. A Practical Guide*. (old.: 14-37.). London: Sage Publications.

- King, N. (2004.). Using Interviews in Qualitative Research. In C. Cassell, & G. Symon, *Essential Guide to Qualitative Methods in Organizational Research*. (old.: 11-22.). London: Sage Publications.
- Kontra, J. (2011.). *A pedagógiai kutatások módszertana*. Kaposvár: Kaposvári Egyetem.
- Kvale, S. (2005.). *Az interjú. Bevezetés a kvalitatív kutatás interjútechnikáiba*. Budapest: József Műhely Kiadó.
- Miles, M., & Huberman, A. (1994.). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Sankar, P., & Jones, N. (2008.). Semi-structured Interviews. In L. Jacoby, & L. Siminoff, *Empirical Methods for Bioethics. Advances in Bioethics*. (Vol. 11.. kötet, old.: 117-139.). Oxford: JAI Press.
- Sántha, K. (2006). *Mintavétel a kvalitatív pedagógiai kutatásban*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Szabolcs, É. (2001). *Kvalitatív kutatási metodológia a pedagógiában*. Budapest: Műszaki Könyvkiadó.
- Szivák, J. (2002.). *A pedagógusok gondolkodásának kutatási módszerei*. Budapest: Műszaki Könyvkiadó.
- Szokolszky, Á. (2004.). *Kutatómunka a pszichológiában*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Vámos, Á. (2003a). Metafora a pedagógiai kutatásban. *Iskolakultúra*, 13. évf., 4. sz., 109-112.
- Varpio, L., Ajjawi, R., Monrouxe, L., O'Brien, B., & Rees, C. (2017.). Shedding the cobra effect: problematising thematic emergence, triangulation, saturation and member checking. *Medical Education*, 51(1)., 40-50.

10. Főbb publikációk, konferencia előadások a disszertáció témájában

A. Konferencia előadások

IZSÁK Hajnalka: Javítóintézeti nevelők metaforákban tükröződő intézményképe, 5. Partium-konferencia, Partiumi Keresztény Egyetem, Nagyvárad, 2022. május 19-20.

IZSÁK Hajnalka: A javítóintézet világának metaforái – egy javítóintézeti pedagógusokkal készített interjúk kutatás eredményei, III. Oktatás határhelyzetben konferencia, Partiumi Keresztény Egyetem, Nagyvárad, 2022. március 11–12.

IZSÁK Hajnalka: Javítóintézeti pedagógusok intézmény-, növendék- és pedagógusképe egy metaforakutatás tükrében, A társadalomtudományok 30 éve a Partiumban, Partiumi Keresztény Egyetem, Nagyvárad, 2021. március 26.

IZSÁK Hajnalka: A javítóintézet metaforái, avagy a reneszánsz ember, a kóbor kutya és a veszélyes játszótér – egy javítóintézeti nevelőkkel készített interjúk kutatás eredményei, X. Trefort Ágoston Szakképzés- és Felsőoktatás-pedagógiai Konferencia, Óbudai Egyetem, 2020. november 20.

IZSÁK Hajnalka: A javítóintézet metaforái – Egy online interjúk kutatás eredményei, Pedagógiai kihívások a 21. században – Neveléstudományi Konferencia, Dunaújvárosi Egyetemen, 2020. november 9–10.

IZSÁK Hajnalka: A javítóintézet metaforái – intézmény-, növendék- és pedagóguskép, 13. Képzés és Gyakorlat Nemzetközi Neveléstudományi Konferencia, Kaposvár, 2020. október 1–3.

IZSÁK Hajnalka: A javítóintézeti nevelésről alkotott társadalmi kép kérdőíves vizsgálata, Társadalmi felzárkózás a Kárpát-medencében – „Bölcsőtől az egyetemig”, Partiumi Keresztény Egyetem, Nagyvárad, 2020. február 19-21.

IZSÁK Hajnalka: An empirical study on the public perception of correctional education carried out in juvenile detention centers and public attitudes towards former juvenile detainees, I. Szakképzés és Oktatás: Ma – Holnap konferencia. Fejlődés és partnerség, BME, Budapest, 2019. november 20-21.

IZSÁK Hajnalka: A javítóintézeti nevelésről alkotott társadalmi kép empirikus vizsgálata, 4. Partium-konferencia, Partiumi Keresztény Egyetem, Nagyvárad, 2019. november 8.

IZSÁK Hajnalka: Public perception of and attitude towards education carried out in juvenile correctional facilities, IV. Kárpát-medencei oktatási konferencia, Partiumi Keresztény Egyetem, Nagyvárad, 2019. június 19-20.

IZSÁK Hajnalka: Public Awareness of Correctional Education Carried Out in Juvenile Detention Centers, 12. Képzés és Gyakorlat Nemzetközi Neveléstudományi Konferencia „Nemzetközi neveléstudományi irányvonalak és dimenziók határok nélkül”, Soproni Egyetem, 2019. április 25.

IZSÁK Hajnalka: Special education aiming at the social integration/reintegration of juvenile offenders and the new challenges faced by prisons and detention centers, VIII. Trefort Ágoston Szakképzés- és Felsőoktatás-pedagógiai Konferencia, Óbudai Egyetem, 2018. november 21-22.

IZSÁK Hajnalka: Special education programmes in Romanian and Hungarian penitentiaries and juvenile detention centers, 16th International JTEFS/BBCB Conference on Sustainable Development, Culture, Education, Antalya, Törökország, 2018. november 1-4.

B. Tanulmányok

IZSÁK Hajnalka: Javítóintézeti nevelők metaforákban tükröződő intézményképe. Képzés és gyakorlat: Training and practice. 2022/1–2. sz. megjelenés alatt.

IZSÁK Hajnalka: Public awareness of correctional education carried out in juvenile correctional facilities. Képzés és gyakorlat: Training and practice. 2021/3-4. sz. pp.15-27, ISSN 2064-4027.

IZSÁK Hajnalka: A javítóintézetek funkcióinak társadalmi megítélése, Dunakavics, Dunaújvárosi Egyetem, 2020, VIII évfolyam VII., pp. 25-34, ISSN 2064-5007.

IZSÁK Hajnalka: A javítóintézeti nevelésről alkotott társadalmi kép empirikus vizsgálata, Dunakavics, Dunaújvárosi Egyetem, 2020, VIII. évfolyam II., pp. 37-48, ISSN 2064-5007.

IZSÁK Hajnalka: Gyermeklét és iskolakép Ion Creangă Gyermekkorom emlékei című művében, Dunakavics, Dunaújvárosi Egyetem, Dunakavics, Dunaújvárosi Egyetem, 2018, VI. évfolyam VI., pp. 23-30, ISSN 2064-5007.

SZILÁGYI Ferenc – IZSÁK Hajnalka: Jelenkori változások a Bihar megyei középiskolai hálózatban, In: Tóth, Péter; Simonics, István; Manojlovic, Heléna; Duchon, Jenő (szerk.) Új kihívások és pedagógiai innovációk a szakképzésben és a felsőoktatásban, Óbudai Egyetem Trefort Ágoston Mérnökpedagógiai Központ, 2018, pp. 617-636, ISBN 978-963-449-148-4.

ZAKOTA Zoltán – IZSÁK Hajnalka – ARDELEAN Tímea, SCHAFFER Rita: A magyarországi romák munkaerőpiaci diszkriminációja, GYPSY STUDIES Horizontok és Dialógusok 2017, VI. Romológus Konferencia – Tanulmánykötet: Gypsy Studies – Cigány Tanulmányok 39., pp. 290-310, ISSN 1586-6262.

ZAKOTA Zoltán – IZSÁK Hajnalka – NÉMETH István Péter: Quality in higher education, Eurasia Proceedings of Educational and Social Sciences (EPESS) 7, 2017, pp. 216-220., ISSN: 2587-1730.

Recenzió

HAJNALKA Izsák – FERENC Szilágyi: Basics of Romology (Book review), Deturope – The Central European Journal Of Regional Development And Tourism, Vol. 9 Issue 3, 2017, ISSN 1821-2506.